

SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBİM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi

TSHD

Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually

<https://edergi.saglik.gov.tr/>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>

Yıl/Year: 2021 Aralık/December

Sayı/Issue: 18

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN YAŞLI AYRIMCILIĞINA İLİŞKİN TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

Öğr. Gör. Dr. Mehtap PEKESEN¹
Dr. Öğretim Üyesi Şengül AKDENİZ²
Doç. Dr. Alper SİNAN³

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type: Araştırma
Geliş Tarihi / Date Received: 02.07.2021
Revizyon Tarihi/Date Revised:09.09.2021
Kabul Tarihi / Date Accepted: 27.09.2021
Yayın Tarihi / Date Published: 30.12.2021
DOI: 10.46218/tshd.961336

Makale Künyesi/To cite this article: Pekesen, M., Akdeniz, Ş. ve Sinan, A. (2021, Aralık). Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 18: 82-103. Doi: 10.46218/tshd.961336

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Şengül AKDENİZ, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri, Yaşlı Bakım Programı, Antalya/Türkiye
email: sengulakdeniz@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0002-4477-7159

Öz

Bu araştırmanın amacı, yaşlılık bilimi ve yaşlı bakımı üzerine eğitim alan Gerontoloji bölümü ve Yaşlı Bakım programı öğrencileri ile Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda diğer farklı programlarda eğitim alan üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını belirlemektir. Tanımlayıcı tipteki bu araştırmanın çalışma grubunu 780 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak öğrenci bilgi formu ve Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği formu (YATÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS-23 paket programı ile elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik çoğunlukla olumlu tutum sergilediği ve yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeği puanları ile öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölümü, mezuniyet sonrası yaşlı yetişkin ile çalışma isteği değişkenleri arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça olumlu ayrımcılık tutum puanlarının da arttığı, özellikle ikinci sınıfta okuyan Gerontoloji bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin olumlu tutumlarının diğer öğrencilere göre sıralama ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlı ayrımcılığı, Tutum, Öğrenci.

DETERMINING THE ATTITUDES OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT ELDER DISCRIMINATION

Abstract

The purpose of this research is to determine the attitudes of the students of the Department of Gerontology and the Elderly Care program, who are educated on the science of aging and elderly care and the university students who are studying in other different programs in the Vocational School of Health Services towards ageism. The study group of this descriptive study consists of 780 students. Student information form and Ageism Attitude Scale (AAS) were used as data collection tools. The analysis of the data was obtained with the SPSS-23 package program. According to the findings obtained from the research; It was determined that university students mostly showed a positive attitude towards ageism and there was a

¹ Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri, Yaşlı Bakım Programı, Antalya/Türkiye mehtappekesen@gmail.com ORCID: 0000-0003-2193-1675

² Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri, Yaşlı Bakım Programı, Antalya/Türkiye sengulakdeniz@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0002-4477-7159

³ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Antalya/Türkiye asinan@akdeniz.edu.tr ORCID: 0000-0001-6632-5500

significant difference between the ageism attitude scale scores and the variables of gender, grade level, department of education, post-graduation old adult and research desire ($p<0.05$). It was found that as the grade levels of the students increased, the positive discrimination attitude scores increased, especially the second-year Gerontology students' positive attitudes towards ageism were higher than the other students and this difference was statistically significant.

Keywords: *Elderly, Ageism, Attitude, Student.*

Giriş

Yaşlanma, kronolojik olarak ilerleyen takvim yaşı ile birlikte kişinin sosyal rollerinin değişmesi, mental ve fiziksel yeteneklerinin zayıflaması ve değişen şartlara uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2018). Dolayısıyla yaşlanma her canlının deneyimleyeceği, fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutları olan, zamanla bireylerde gerilemelerin oluşacağı ve ölümlerle sonuçlanacak olan doğal bir süreçtir. Ancak bu doğal süreç içerisinde yer alan ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün "65 yaş ve üzeri" olarak tanımladığı yaşlılık döneminde, yaşa bağlı ayrımcılığın gelişmesinde rol oynayan bazı faktörler yer almaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2018; Marshall, 2015). Bu faktörler ölüm korkusu, gençliğe ve üretkenliğe verilen önem, kuşaklar arası çatışmalar ve empati yoksunluğu gibi bir takım önyargı ve kalıp yargılardan oluşmaktadır. Çok genç yaşlarda, yaşlılığa dair kalıp fikirler edinmeye başlayan insanlar, yaşam boyunca bu fikirleri içselleştirilmeye devam etmektedir (Marshall, 2015).

Ayrımcılık dünya genelinde yaygın bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların, çoğunlukla kendilerinden farklı kişileri otomatik olarak kategorize etme eğilimleri ayrımcılığı doğurmaktadır. Bütün toplumlarda farklı sosyal, kültürel, politik, psikolojik geçmişe sahip bireylerin sahip oldukları bu farklılıklar nedeniyle ayrımcılığa maruz kalması toplumsal bir gerçeklik olarak görülebilmektedir. Günümüzde bir hak ihlali olarak tanımlanan ayrımcılık, insan hakkı olarak vatandaşlık, eşit ve adil bir şekilde toplumsal hayata katılabilmeye engel teşkil etmektedir. Ayrımcılık literatürüne bakıldığında toplumda güçsüz grupların ayrımcılığa maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Yaş temelinde insanlara karşı önyargı veya ayrımcılık olarak tanımlanan yaş ve yaşlı ayrımcılığı, bireyler üzerinde önemli derecede olumsuz etkileri olan uluslararası bir probleme işaret etmektedir (Burnes vd., 2019 ; Chonody, 2015). İnsanlarda bilişsel boyutta kalıp yargılar ve duygusal boyutta önyargılar ile şekillenerek kendini gösteren yaşlı ayrımcılığı, yaşlı yetişkinleri hasta, bakıma muhtaç ve çalışan nüfus üzerinde yük olarak kategorize etmektedir (Özates Gelmez, 2019; Pekesen, 2020:128-129). Toplumun bu bakış açısı yaşlı ayrımcılığı ile birlikte toplumda yaşlı yetişkinlerin sosyal hayattan dışlanması ve istismar edilmesi gibi önemli sorunları beraberinde getirmektedir (Akdeniz, 2020a:151; Buz, 2015; Çayır, 2012; Pekesen, 2020:132-133).

Özellikle Covid-19 Pandemi sürecinde yaşlı yetişkinleri yanlış temsil eden toplumsal söylemler, yaş ayrımcılığı tutumlarını artırmış ve Pandemi'nin bir yaşlı sorunu olduğu düşüncesini doğurmuştur (Fraser, 2020). Yaşlı ayrımcılığı tüm toplumlarda Pandemi'den önce de var olan ve yaşlıların mücadelesini verdiği sosyal, gündelik bir savaş olarak bilinmektedir (DSÖ, 2020a). Ancak pandemi şartlarında yaşlı ayrımcılığı,

yaşlı yetişkinlerin pandemi mücadelesinde yüklerini artıran ve sağlık eşitsizliğine kapı açan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Bergman vd., 2020; Chopra ve Arora, 2020; Fraser vd.,2020; Previtali, Allen ve Varlamova, 2020).

Bu alanda yapılmış araştırmalar, yaşlı yetişkinlere yönelik yaş ayrımcılığının oldukça yaygın olduğuna ve bu sorunun kapsamının küresel nüfus yaşlanmasına paralel olarak büyümesi riskine dikkat çekmektedir (Bergman vd., 2020; Burnes vd., 2019 ; Chopra ve Arora, 2020; D'cruz ve Banerjee, 2020; Fraser vd.,2020; Previtali, Allen ve Varlamova, 2020).

Yaşlı ayrımcılığı ile ilgili literatür incelendiğinde, yaşlı ayrımcılığının sıklıkla sağlık bakım hizmetleri sunumunda yapıldığı ve özellikle genç sağlık profesyonelleri arasında daha sık yaşandığı tespit edilmiştir (Burnes vd., 2019; Chonody, 2015; Kalaycı vd., 2018). Sağlık profesyonellerinin yaşlı ayrımcılığı tutumu sergilemesi, yalnızca yaşlı yetişkinlerin sağlık sonuçlarına olumsuz yansımaları değil, aynı zamanda sağlık çalışanları arasında da ayrımcı tutumların kalıplaşmasına zemin oluşturma riski taşımaktadır (Burnes vd., 2019). Halbuki yaşlı yetişkinlerin spesifik ihtiyaç ve özelliklerini yok sayan yaşlılık algısı, yaşlılığın heterojen boyutunu göz ardı etme yanığı yaratmaktadır. Çünkü yaşlılık, çok boyutlu ve doğru anlaşılması gereken bir konu olmakla birlikte, bireysel olarak yaşanan yer, eğitim durumu, gelir, yaş, medeni durum, öznel sağlık durumu, cinsiyet ve yaşam aranjmanı gibi parametreler ile şekillenmektedir (Tufan, 2020 akt. Kaleli, Demirdaş, Tiryaki, Ulusal, Tufan, 2021). Zira sağlıklı ve aktif yaşlanmanın hedeflendiği günümüz toplumunda, sağlıklı ve çocuklarına manevi ve maddi destek sunan yaşlıların oranı, bakıma muhtaç yaşlıların oranından daha fazla olduğu belirtilmektedir (Engelli ve yaşlı istatistik bülten, 2020 Mayıs).

Bu araştırmada öncelikle kuramsal çerçeve kapsamında ayrımcılık, yaş ayrımcılığı, yaşlı ayrımcılığı kavramları ele alınmış, daha sonra araştırma bulguları ve sonuçlarına yer verilmiştir. Bu araştırmanın amacı, yaşlılık bilimi ve yaşlı bakımı üzerine eğitim alan Gerontoloji Bölümü ve Yaşlı Bakım Programı öğrencileri ile Sağlık Yüksekokulu'nda farklı programlarda eğitim-öğretim gören üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını belirlemektir.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Ayrımcılık Kavramı

Ayrımcılık kavramı bireylerin yaş, cinsiyet, ırk, renk, mezhep, kültür gibi özelliklerine bağlı olarak diğer bireylerden farklı görünmesinden dolayı, haksız bir şekilde ötekileştirilmesi olarak ifade edilmektedir (Butler, 1969: 243; Palmore, 2016). Ayrımcılık kavramının temelini kalıpyargılar ve önyargılar oluşturmaktadır (Özmen-Gülpek, Güleç ve Tekman, 2021). Önyargı ve kalıpyargı kavramları zihinsel ve soyut olarak var olurken, ayrımcılık kendisini davranışlarda göstermektedir. Önyargı duygusal, kalıpyargı bilişsel, ayrımcılık ise davranışsal olarak ortaya çıkmaktadır (Yurttaş ve Sarıkoca, 2018). İnsanlar ilk bakışta doğal olarak ırk, cinsiyet ve yaş olarak üç sınıfta kategorize edilmektedir. Ayrımcılığın hem pozitif hem de negatif yönleri bulunmasına rağmen genel düşünce olumsuzluk üzerine temellendirilmektedir (Nelson, 2005).

Ayrımcılık dolaylı ve doğrudan olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bir kişi veya gruba, yaş, cinsiyet kimliği, inanç, dini temeli, engellilik durumu gibi ırk veya etnik kökeni nedeniyle bir diğer kişi veya gruptan daha az adil davranılması durumu doğrudan ayrımcılığa girmektedir. Örneğin aynı konumda çalışan kadın ve erkeğe farklı ücret ödemesi doğrudan ayrımcılığa örnek teşkil etmektedir. Dolaylı ayrımcılık ise, kuralların uygulanması sırasında ortaya çıkan ve adil olmayan davranışları içermektedir (ILO, 2007;19-20 akt. Cankurtaran ve Beydili, 2016). Örneğin birçok sektör de işe giriş yaş sınırının konulması ve insanların bu şekilde engellenmesi dolaylı ayrımcılığa örnek teşkil etmektedir. Dolaylı ayrımcılık aynı zamanda farklılıkları görmezden gelerek, farklı grupların farklı ihtiyaçları olabileceğine ilişkin politika ve uygulamaları geliştirmemek biçiminde de karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla en başta ayrımcılığa ilişkin sosyal politika geliştirme süreçlerinde, hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılığa ilişkin önleyici uygulamalar geliştirmek önem arz etmektedir (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

1.2. Yaş Ayrımcılığı Kavramı

İnsan yaşamının her döneminde ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalmak mümkündür. Yaş temelinde ayrımcılığa ilişkin iki kavramla karşılaşılmaktadır. Bunlardan birisi yaş ayrımcılığı diğeri ise yaşlı ayrımcılığıdır (Kydd ve Fleming, 2015: 432). Yaş ve yaşlı ayrımcılığı toplumsal bir gerçeklik ve kronolojik yaşa dayalı toplumsal ayrımcılık şekli olarak tanımlanmaktadır (Cousins, 2005: 4-5, 11-12 akt. Müftüler, 2018). Yaş ayrımcılığı ve yaşlı ayrımcılığı birbirleri yerine kullanılan kavramlar gibi görünmekle birlikte birbirinden farklı anlam içermektedir.

Yaş ayrımcılığı, yaşları nedeniyle olumsuz tutumlara maruz kalan her yaştan grubu kapsamaktadır (Kydd ve Fleming, 2015: 432). Bu ayrımcı tutumlar bireylere karşı, yaşından kaynaklı engelleme ya da yetersizlik vurgusunda bulunmak şeklinde görülmektedir (Çayır, 2012 akt. Müftüler, 2018). Yaşlı yetişkinlere yönelik davranışlar ise, yaşlı ayrımcılığı sayılmaktadır ve toplumda gençliğin yaşlılığa tercih edilmesi gibi örnekler olarak bilinmektedir (Müftüler, 2018).

Yaş ayrımcılığı toplumun bütün kesimlerinde ve aktif yaşam alanlarında görülebilmektedir. Öncelikle iş hayatında ve özellikle de akademik alanda yaş ayrımcılığı ve yaş hiyerarşisi görülmektedir. İş başvurularında yer alan “30-40 yaşını aşmamış” ifadesi ve işyerlerinde “...şu yaşa geldi hala emekli olmadı...” şeklindeki önyargılı davranışlara rastlamak mümkündür (Çayır, 2012: 9- 11 akt. Müftüler, 2018).

1.3. Yaşlı Ayrımcılığı Kavramı

Yaşlı ayrımcılığı, yaşlı yetişkinleri bağımlı ve bakıma muhtaç olarak algılama, sosyal hayattan dışlama, istismar etme gibi şekillerde kendini göstermektedir (Buz, 2015:271). Yaşlı ayrımcılığı (ageism) kavramı, ilk defa 1969 yılında Amerika Ulusal Yaşlılık Enstitüsü başkanı Robert Butler tarafından kullanılmıştır. Robert Butler ayrımcılık olarak tanımladığı yaşlı ayrımcılığının, genç ve orta yaş grubundaki kişilerin kronolojik yaş üzerinden yaşlanmaya ilişkin kökleşmiş tedirginliklerinin yansıması olan kalıpyargıları ile şekillendiğine dikkat çekmiştir (Butler, 1969:243). Ancak günümüzde Palmore tarafından yapılan tanımlama daha sık kullanılmaktadır. Palmore yaşlı ayrımcılığını, “ileri yaştaki bireylere yönelik ön yargıyı, tutum ve davranışlar

aracılığı ile ifade edilen bir terim” olarak tanımlamıştır (Palmore, 2001). Palmore'ye göre, yaşlı ayrımcılığı, kalıp yargılardan oluşan önyargılarla, hem kişisel hem de kurumsal alanlarda görülmektedir (Palmore, 2001). Yaşlının potansiyeli ve ihtiyaçları göz ardı edilmekle birlikte, yaşlılıkla ilgili olumsuz yaklaşımlar belirginleşmektedir. Yaşlı kişiye saygı göstermeme, onunla iletişim kurmama veya alay etme gibi olumsuz davranışlar bireysel yaşlı ayrımcılığına örnek teşkil etmektedir (Buz, 2015: 269). Toplumsal yaşlı ayrımcılığı yaş eşitsizliği, yaş ayrımcı dil kullanılması, toplumdaki yaş ve yaşlı ayrımcı önyargılar şeklinde kendini göstermektedir (Müftüler, 2018). Yaşlı yetişkinin tecrübesi, eğitim düzeyi ve yaşanmışlıkları bugünkü kapitalist toplum düzeninde önemli görülmemekle birlikte ülke ekonomisine yük boyutunda algılanmaktadır. Bu kabuller aslında farkına varmadan öğrenilen, içselleştirilen, sorgulanmayan kalıp yargılardan kaynaklanmaktadır (Buz, 2015: 269).

Kurumsal yaşlı ayrımcılığı ise, kamu politikalarında, konut edinme, istihdam, ehliyet yenileme zorunluluğu ve organ bekleme listesinde gençlere öncelik tanınması gibi konularda gün yüzüne çıkmaktadır (Müftüler, 2018).

1.4. Yaşlı Ayrımcılığı Oluşumu Nedenleri

Modern tıbbın getirdiği uzun ömürlülükten kaynaklı küresel nüfus hızla yaşlanmaktadır. 2019 yılında 60 yaş ve üzeri insan sayısı 1 milyar iken, bu sayının 2030 yılına kadar 1,4 milyara ve 2050 yılına kadar da 2,1 milyara çıkacağı öngörülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020b). Son yıllarda ülkemizde de yaşlı nüfus sayısı dikkate değer bir şekilde hızla artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2020 yılı verilerine göre toplam nüfusun %9,5'ini yaşlı nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). Nüfusun hızla yaşlanması toplumun yaşlılara karşı tutum ve algılarını etkilemektedir. Beklenen yaşam süresinin artmasından dolayı yirmi birinci yüzyılda hem dünya genelinde hem de ülkemizde dört kuşak bir arada yaşamaktadır. Aynı etnik kökene sahip olmalarına rağmen bu kuşaklar arasında kültürel farklılıklar yaşanmakta ve yaşlıya yönelik ayrımcı davranışlar gözlenmektedir (Akdeniz, 2020b:272).

İnsanların kronolojik yaş üzerinden sınıflandırılmasını meşrulaştıran, yaşlı bireylerin eşit kaynak ve fırsatlara sahip olduklarının sistematik olarak reddedilmesine yol açan yaşlı ayrımcılığı, yaşlıların dezavantajlı kılınmasına, değersizleştirilmesine, marjinalleştirilmesine ve rahatsız edici bir “yük” olarak algılanmasına sebep olan bir kültürün yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Tarihsel süreç içinde yaşlı ayrımcılığının oluşmasında iki büyük tarihsel olayın etkili olduğu ve yaşlı ayrımcılığını tetiklediği görülmektedir. Bunlardan ilki matbaanın bulunması ve bilgi birikimini gelecek nesillere aktarım rolünü yaşlı yetişkinlerin elinden alması sürecidir. Yaşlı yetişkinler, bilginin kağıda aktarılacak kalıcı olması ve birçok kişiyle paylaşılabilmesiyle birlikte toplumdaki özgün konumlarını kaybetmişlerdir. Özellikle günümüzde internetin yaygın kullanımı ve teknoloji çağından dolayı bilgiye ulaşmanın sınırsız ve anlık olması nedeniyle yaşlıların bilgi ve deneyimlerine daha az ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Yaşlı bireylerin ekonomik yaşama katkılarını azaltan ve bunun sonucu olarak onları değersizleştiren diğer bir mihenk taşı ise sanayi devrimidir. Sanayi devrimi ile birlikte kırsal alanlardan

kentlere göçler yaşanmış, iş fırsatlarına göre coğrafi hareketlilik artmıştır. Yaşlı bireylerin bu coğrafi hareketliliğe ayak uyduramaması, teknolojik gelişmelere adapte olamaması, sanayi işlerinin fiziksel güç gerektirmesi ve şehirdeki yaşamın geniş ailelere göre olmaması yaşlı bireylerin toplumdaki üretkenliğini ve aile içindeki konumunu sekteye uğratmıştır. Tüm bu süreçler zamanla yaşlı yetişkinlerin toplum ve aile içindeki statü ve rollerinin değerinin azalmasına ve ayrımcılığa uğramalarına sebep olmuştur (Akdeniz, 2020b:266; Nelson, 2005).

Yaşlı ayrımcılığının oluşmasında etkili olan diğer önemli faktörler arasında, medyanın sürekli gençliğe ve bedensel güzelliğe vurgu yapması, kitle iletişim araçları ve günlük kültürde yaşlı yetişkinlere yönelik olumsuz tasvirlerin yer alması ve genç bireylerdeki empati yoksunluğu yer almaktadır (Marshall, 2015). Yaşlı yetişkinler huysuz, yalnız, fakir, hasta, öğrenemez, çekiciliği olmayan, işe yaramaz veya etkili bir şekilde çalışamaz sıfatlarıyla klişeleştirilmektedir (Lytle, Nowacek ve Levy, 2020). İnsanların yaşlılık sürecine dair edindikleri bu klişeleşmiş fikirleri içselleştirmelerinin etkisiyle bilinçdışı olumsuz tutum sergilemeleri kaçınılmaz görünmektedir (Marshall, 2015). Ayrıca, yaşlı ayrımcılığının bir nedeninin de yaşlılık eğitimi konusundaki eksiklik olduğu düşünülmektedir (Lytle, Nowacek ve Levy, 2020).

1.5. Yaşlı Ayrımcılığının Önlenmesi

Sağlıklı ve aktif yaşlanma hedeflerine gölge düşüren ve yaşlı sağlığını önemli ölçüde tehdit eden yaşlı ayrımcılığı konusu hem sağlık hem de sosyal bilimler açısından multidisipliner şekilde bütüncül ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son on yılda yaşlı ayrımcılığına yönelik tartışmaların ve bu ayrımcılık biçiminin ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların arttığı görülmektedir. Yaşlı ayrımcılığının önlenmesi konusunda yaşanan gelişmelerin ortaya çıkışında Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) gibi uluslararası kuruluşların önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. BM Genel Kurulu tarafından, 1991 yılında, Yaşlı İlkeleri kapsamında “ yaşlıların bağımsızlığına, hayata katılımına, bakımına, kendini gerçekleştirme ve saygınlıklarına” vurgu yapılmıştır (Özateş Gelmez, 2019). DSÖ tarafından 2015 yılındaki, “Yaşlılık ve Sağlık Raporu”nda sağlıklı yaşlanmanın tüm ülkeler tarafından dikkate alınması gerektiği, bunu başarmak için yaşlılığa ve yaşlı bireylere ilişkin düşünme biçimlerinin değiştirilmesinin ve yaşlı ayrımcılığının ortadan kaldırılmasının önemi vurgulanmıştır (DSÖ 2015: 196 akt. Özateş Gelmez, 2019). Ayrıca BM tarafından 1 Ekim 2016 tarihinde, “Yaşlı Ayrımcılığına Karşı Tavır Al” teması ile Uluslararası Yaşlılar Günü olarak kabul edilmiş ve yaşlı yetişkinlere yönelik olumsuz tutum ve ayrımcılığa, bu tutumların olumsuz etkilerine dikkat çekilmiştir. Benzer biçimde DSÖ 2017 yılında “Yaşlanma ve Sağlık ile İlgili Küresel Strateji ve Eylem Planı”nı kabul etmiş ve bütün ülkeleri yaşlı ayrımcılığı ile mücadeleye davet etmiştir (Özateş Gelmez, 2019).

Ülkemizde yaşlı yetişkinler, kanunda pozitif ayrımcılık uygulanan sınıflar içerisinde değerlendirilmek üzere Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası ile meşrulaştırılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982: madde 10). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 61. Madde”sinin Özel Olarak Korunması Gerekenler başlıklı B

bendinde yaşlılar, özel olarak korunması gereken dezavantajlı gruplara dahil edilmiş ve koruma altına almıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982: madde).

Ayrıca ülkemizde yaşlı ayrımcılığının önlenmesine yönelik kalkınma planları, sağlıklı ve aktif yaşlanma eylem planları, sağlık ve sosyal politika stratejileri Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sürekli gündeminde olan konular arasında yer almaktadır. Bu kapsamda ilgili bakanlıklar tarafından farklı tarihlerde hazırlanan planlı hizmet üretme, izleme ve değerlendirme sürecinde kamu idarelerinin aktif şekilde katılmalarını hedef alan strateji belgeleri, yaşlanma eylem planları ve durum raporları oluşturulmuştur (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019; Sağlık Bakanlığı, 2015).

Ayrımcılığın önlenmesi kapsamında sosyal hizmet alanında, özellikle 1980'li yıllarda ivme kazanan ve temel hedefi insan hakları ve sosyal adaleti gerçekleştirmek olan, ayrımcılık karşıtı uygulamalar önem arz etmektedir. İnsanların karşılaştıkları sorunları aşmalarında birey, grup ve toplum düzeyinde çözümler üreten, toplumsal bütünleşmeyi destekleyen ve farklılıklara saygı duyan ayrımcılık karşıtı uygulama, yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde önemli araçlardan birini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının eğitiminde özellikle içselleştirilmiş önyargıların kırılmasına yönelik ayrımcılık karşıtı uygulamalara zemin hazırlayan cinsiyet kimliği, yaş, engellilik, etnik köken, inanç gibi konularda gerekli farkındalığı sağlayacak eğitimlere ve uygulamalara yer verilmektedir. Yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanlarının aldıkları eğitim doğrultusunda hizmet sunumlarında savunuculuk, lobicilik, kolaylaştırıcılık, bağlantı kuruculuk gibi rollerini ve mesleki becerilerini aktif bir şekilde kullanmaları önem arz etmektedir (Cankurtaran ve Beydili, 2016).

Sağlık hizmetlerindeki sağlık adaletsizliğini ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları belirlemeye yönelik araştırmalar özellikle sağlık çalışanları, tıp ve hemşirelik öğrencilerine odaklanmıştır (Burnes vd., 2019; Chonody, 2015; Kalaycı vd., 2018; Köse vd.,2015; Turan, Yanardağ ve Metintas, 2016; Yılmaz ve Özkan,2010). Ancak hem sağlık hem de sosyal hizmet sunumunda görev alacak Gerontoloji Bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının incelendiği bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Benzer şekilde Yaşlı Bakım Programı öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını ortaya koyabilen sınırlı sayıda araştırma (Can, Işık, Erenoğlu, Tambağ ve Halidi, 2019; Özbek Yazıcı, Kalaycı, Esin ve Tekin, 2015; Özbek Yazıcı, Kalaycı, Kaya ve Tekin, 2016) yer almakla birlikte, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin program kapsamında bir arada değerlendirildiği bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Halbuki çok genç yaşlarda, kalıp fikirler ve önyargılar ile şekillenmeye başlayan yaşlı ayrımcılığı tutumları yaşam boyunca içselleştirilmeye devam etmektedir (Marshall, 2015). Dolayısıyla gençlerin bu konudaki tutumlarının belirlenmesi ve farkındalıklarının artırılması yönünde araştırmalar yapılması önem arz etmektedir.

Bu araştırmada yaşlı yetişkinlere sağlık ve sosyal hizmet sunumunda bütünleşik bakım desteği sağlayacak olan Gerontoloji bölümü, Yaşlı Bakım Programı ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu bünyesinde yer alan İlk ve Acil Yardım Programı, Fizyoterapi Programı, Tıbbi Görüntüleme Programı, Tıbbi Sekreterlik ve

Dokümantasyon Programı, Diyaliz Programı, Çocuk Gelişimi Programı alanlarında eğitim-öğrenim gören öğrencilerin yaşlılara ilişkin tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Özellikle sağlık bakım hizmetleri sunumunda yaygın bir tutum olan yaşlı ayrımcılığı küresel nüfusun yaşlanmasına paralel olarak daha da yaygınlaşma riski taşımaktadır. Bu nedenle bu öğrencilerin, gelecekte toplum içinde ve hizmet sunumunda, yaşlı ayrımcılığına yönelik olası riskleri önlemeleri; kendilerinde ve toplumun temelinde var olan olumsuz tutumları iyileştirecek ve olumlu yönde değiştirecek tutumları kazanmaları önem arz etmektedir.

2. Yöntem

Bu araştırma, Gerontoloji Bölümü, Yaşlı Bakım Programı ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda eğitim-öğretim gören diğer öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

2. 1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında dört yıllık lisans eğitimi olan Gerontoloji Bölümü ve iki yıllık önlisans eğitimi verilen Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda okuyan toplam 1010 öğrenci oluşturmuştur. Sınıflar arasında eşitliği sağlamak için Gerontoloji Bölümü'nün yalnızca birinci ve ikinci sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklem sayısı için farklı bölümlerin tutumları değerlendirildiğinden örneklem seçimi yapılmadan evrenin tamamı örnekleme alınmasına rağmen verilerin toplandığı tarihte okula gelmeyen ve araştırmanın sorularına tam yanıt vermeyen öğrenciler örnekleme dâhil edilmemiştir. Araştırmaya 780 öğrenci dâhil edilmiştir.

2. 2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri 5-30 Haziran 2015 tarihlerinde öğrencilerin ders saatleri bitiminde okul ve bölüm yönetiminden izin alınarak elde edilmiştir. Verileri toplamak için öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine yönelik anket formu ile yirmi üç maddelik ve üç alt boyutu olan "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ)" kullanılmıştır. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği'ni geliştiren yazardan ölçeğin kullanımı için izni alınmıştır. Veriler kapalı zarflarda toplanmıştır.

2. 2. 1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, eğitim-öğretim gördüğü bölümü ve sınıfı, aile tipi, gelecekte yaşlı bireyle birlikte yaşama ve çalışmayı isteme durumu gibi sosyo-demografik özellikleri ve yaşlılık ile ilgili bilgilerinin sorgulandığı sorular bulunmaktadır.

2. 2. 2. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ)

Bu araştırmada, öğrencilerin yaşlı bireylere yönelik inanç ve algılarını belirlemek için 2011 yılında Vefikuluçay-Yılmaz ve Terzioğlu tarafından Türk toplumu için geliştirilen Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ölçek, toplumun yaş ayrımcılığına yönelik inanç ve algılarını belirlemeye yönelik olumlu ve olumsuz tutum cümlelerinden oluşmaktadır. Ölçeğin olumlu ayrımcılık, olumsuz ayrımcılık ve yaşlı bireyin sosyal yaşamını sınırlandırmaya yönelik tutum ve algıları olmak üzere üç alt boyutu ve 23 maddesi vardır. 23 maddelik ölçeğin Yaşlı Yaşamını Sınırlama alt boyutunda 9 madde,

Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık alt boyutunda 8 madde ve Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık alt boyutunda ise 6 madde bulunmaktadır. Ölçeğin “Yaşlının Yaşamını Sınırlama” alt boyut puan ortalamasının “45” ve 45’e yakın değerlerde olması yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumun olumlu, “9” ve 9’a yakın olması ise tutumun olumsuz olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde ölçeğin “Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık” alt boyut puan ortalamasının “40” ve 40’a yakın değerlerde olması yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumun olumlu, “8” ve 8’e yakın olması ise tutumun olumsuz olduğunu ifade etmektedir. Son olarak ölçeğin “Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık” alt boyut puan ortalamasının “30” ve 30’a yakın değerlerde olması yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumun olumlu, “6” ve 6’ya yakın olması ise tutumun olumsuz olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin tamamından en yüksek 115 ve en düşük 23 puan elde edilmektedir. Ölçekten alınan yaşlı ayrımcılığına ilişkin yüksek puanlar olumlu tutumları, düşük puanlar ise olumsuz tutumları göstermektedir. Beşli likert tipinde olan ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0.80’dir. Ölçeğin puanlanmasında olumlu tutum cümlelerine tamamen katılıyorsa “5” puan, katılıyorsa “4” puan, kararsızsa “3” puan, katılmıyorsa “2” puan, kesinlikle katılmıyorsa “1” puan verilmiştir. Ölçeğin olumsuz tutum cümleleri içinde puanlama tersten yapılarak değerlendirilmektedir (Vefikuluçay ve Terzioğlu, 2011).

2. 3. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli okul kurum izinleri alınmıştır. Araştırmanın etik onayı için Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Komitesi’nden 67072230-050.01.03-50023 sayılı ve 04.06.2015 tarihli etik kurul onayı alınmıştır. Helsinki Bildirgesi’nin ilkelerine bağlı olarak veri toplama aşamasında araştırma kriterlerini sağlayan öğrencilere, araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Öğrencilere gönüllü olur formu imzalatılarak, veriler kapalı zarf ile toplanmıştır.

2. 4. Veri Analizi

Gerekli analizler SPSS-23 paket programı ile elde edilmiştir. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi $\alpha:0.05$ olarak kabul edilmiştir. Veri analizinde, öncelikle betimsel istatistikler bulunmuştur. Uygulanan ölçek için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. 23 maddelik ölçek için yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,735 olarak bulunmuştur. Verilerin parametrik test varsayımlarını karşılayıp karşılamadıkları Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro Wilk Normallik testleri ile incelenmiştir. Normallik test sonuçlarına bakıldığında, ($p < \alpha=0,05$) olduğundan H_0 hipotezi reddedilmiş dolayısıyla her bir puan türü için normalliğin sağlanmadığı görülmüştür. Normallik testleri sonucunda, bağımsız iki kategorili değişkenler arasındaki karşılaştırmalarda Parametrik olmayan Mann-Whitney U testi, ikiden fazla kategorili değişkenler arasındaki karşılaştırmalarda parametrik olmayan Kruskal-Wallis Varyans Analizi uygulanmasına karar verilmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda çıkan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla parametrik olmayan ikili karşılaştırma analizleri yapılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen verilere göre sosyo-demografik bulguların frekans ve yüzdelik analizleri ile yaşlı ayrımcılığı tutumlarına ilişkin analizlere ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Tanıtıcı Bulguları

Özellikler		n	%	
Cinsiyet	Kadın	545	69,9	
	Erkek	235	30,1	
Sınıf	Birinci sınıf	501	64,2	
	İkinci sınıf	279	35,8	
Aile tipi	Çekirdek aile	647	82,9	
	Geniş aile	133	17,1	
65 yaş ve üstü bir birey ile aynı evde yaşama durumu	Evet	455	58,3	
	Hayır	324	41,5	
Gelecekte anne ve babasıyla aynı evde yaşamayı isteme	Evet	455	58,3	
	Hayır	324	41,5	
Gelecekte dede ve ninesi ile aynı evde yaşamayı isteme	Evet	188	24,1	
	Hayır	592	75,9	
Öğrencilerin üniversiteyi bitirdikten sonra geriatrik hasta ile çalışmayı isteme durumu	Evet	508	65,1	
	Hayır	272	34,9	
Öğrencinin en uzun yaşadığı yer	İl	445	57,1	
	İlçe	235	30,1	
	Köy	100	12,8	
Öğrencinin mezun olduğu lise	Sağlık Meslek Lisesi	274	35,1	
	Meslek Lisesi	261	33,5	
	Normal Lise	245	31,4	
Gelir düzeyi	Denk	452	57,9	
	Fazla	49	6,3	
	Az	279	35,8	
Sağlıklı yaşlı için en uygun yaşam yerinin neresi olduğu	Bakımevi	49	6,3	
	Yaşlı bireyin kendi evi	556	71,3	
	Çocuğunun evi	175	22,4	
Yatağa bağımlı yaşlı için en uygun bakım yerinin neresi olduğu	Bakımevi	282	36,2	
	Yaşlı bireyin kendi evi	135	17,3	
	Çocuğunun evi	363	46,5	
Öğrenim görmekte olduğu program adı	Yaşlı Bakım Programı	118	15,1	
	İlk ve Acil Yardım Programı	95	12,2	
	Fizyoterapi Teknikerliği Programı	122	15,6	
	Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Programı	80	10,3	
	Tıbbi Sekreterlik ve Dökümantasyon Programı	88	11,3	
	Diyaliz Programı	40	5,1	
	Çocuk Gelişimi Programı	91	11,7	
	Gerontoloji Bölümü	53	6,8	
	Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Programı	93	11,9	
	Yaşlılık denilince öğrencilerin aklına ilk gelen ifade	Şevkat	292	37,4
		Bilgelik	141	18,1
		Yalnızlık	96	12,3
		Muhtaçlık	52	6,7
		Hastalık	36	4,6
		Bağımlılık	36	4,6
Mutluluk		33	4,2	

	Güçsüzlük	27	3,5
	Huysuzluk	26	3,3
	Çirkinlik	9	1,2
	Zihinsel yetide azalma	8	1,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 69,9'unun kız öğrenci,% 64,2'si ikinci sınıf öğrencisi, % 82,9'unun çekirdek aileye sahip olduğu, % 57,1'i en uzun süre şehirde yaşadığı, % 57,9'unun orta gelire sahip olduğu, % 31,4'ünün Anadolu Lisesi mezunu olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin % 57,1'i yaşlı birey ile beraber yaşadığını, % 84,4'ü gelecekte yaşlanınca anne ve babasıyla beraber yaşamak istediğini, % 24,1'i gelecekte dede ve ninesi ile beraber yaşamak istediğini, % 65,1'i geriatrik alanda araştırmak istediğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin % 71,3'ü sağlıklı bir yaşlının evinde yaşlanması gerektiğini, % 46,5'i ise yatağa bağımlı yaşlının çocuğunun evinde yaşaması gerektiğini belirtmişlerdir. Yaşlı denilince akla ilk gelen ifadenin ne olduğuna yönelik öğrencilerin % 37,4'ü şefkat, % 18,1'i bilgelik, % 12,3'ü yalnızlık, % 6,7'si muhtaçlık, % 4,6'sı hastalık terimlerini ifade etmişlerdir (Tablo 1).

Tablo 2. Yaşlının Yaşamını Sınırlama, Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık, Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık ve Toplam YATÖ Puanları

YATÖ/ Alt Boyutlar	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yaşlının Yaşamını Sınırlama	780	16,00	45,00	36,41	4,51
Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık	780	11,00	40,00	31,14	4,96
Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık	780	6,00	30,00	17,77	3,83
Toplam YATÖ	780	56,00	112,00	85,33	9,38

Yaşlı ayrımcılığı ölçeği ve alt boyutlarından hesaplanan puanlar için, tanımlayıcı istatistiklerden minimum-maksimum değerler, ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 2'de görüldüğü gibidir. Tablo 2'ye göre ölçeğin "Yaşlının Yaşamını Sınırlama" alt boyutunun minimum puanı 16, maksimum puanı 45 ve ortalama puanı 36,41'dir. Ölçeğin "Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık" alt boyutunun minimum puanı 11, maksimum puanı 40 ve ortalama puanı 31,14'tür. Ölçeğin "yaşlıya yönelik olumsuz ayrımcılık" alt boyutunun minimum puanı 6, maksimum puanı 30 ve ortalama puanı 17,77'dir. Ölçeğin toplam minimum puanı 56, maksimum puanı 112 ve ortalama puanı 85,33'tür.

Tablo 3. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine göre Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Değerlendirilmesi

Değişken	n (%)	Yaşlının Yaşamını Sınırlama		Olumlu Ayrımcılık		Olumsuz Ayrımcılık		Toplam YATÖ	
		Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p

Cinsiyet									
Kadın	545(69,9)	397,97	0,158	367,06	0,001*	394,34	0,467	386,21	0,467
Erkek	235(30,1)	373,18		444,86		381,59		400,45	
Sınıf									
Birinci sınıf	501 (64,2)	378,09	0,039*	377,57	0,031*	379,45	0,066	373,73	0,005*
İkinci sınıf	279 (35,8)	412,78		413,73		410,34		420,61	
Aile tipi									
Çekirdek	647(82,9)	390,37	0,971	385,27	0,152	384,51	0,1	385,46	0,168
Geniş aile	133(17,1)	391,14		415,93		419,65		415	
Şimdiye kadar yaşlı bir birey ile yaşama durumu									
Evet	455(58,3)	387,62	0,725	377,35	0,062	372,26	0,009*	375,34	0,031*
Hayır	324(41,5)	393,35		407,76		414,92		410,59	
Gelecekte anne, baba, dede, nine ile yaşama durumu									
Evet	658(84,4)	400,85	0,003*	403,97	0,001*	401,41	0,002*	406,66	0,001*
Hayır	122(15,6)	334,68		317,86		331,66		303,36	
Gelecekte yakın akrabaları dışındaki yaşlı ile yaşamayı isteme durumu									
Evet	188(24,1)	416,24	0,071	476,91	0,001*	457,96	0,001*	468,23	0,001*
Hayır	592(75,9)	382,33		363,06		369,08		365,81	
Mezun olduktan sonra yaşlılık alanında çalışmaya istekli olma durumu									
Evet	508(65,1)	402,99	0,034*	416,73	0,001*	424,36	0,001*	423,43	0,001*
Hayır	272 (34,9)	367,17		341,51		327,26		329,01	

Puan türleri için iki gruplu karşılaştırmalar, Mann Whitney U testi yardımıyla yapılmış ve sonuçlar tablo 3'te verilmiştir. Tabloda aralarındaki farkın anlamlı olduğu ($p \text{ value} < \alpha = 0,05$) değişkenler (p^*) ile gösterilmiştir. Tablo 3'teki değerlere göre öğrencilerin yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık alt boyut tutumları cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($p=0,001$). Verilere göre erkek öğrencilerin yaşlıya yönelik olumlu ayrımcılık tutumları kız öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre sosyal yaşamı sınırlama, olumlu ve toplam yaşlı ayrımcılığı tutumları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Tabloya göre ikinci sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre ayrımcılık puanı sıra ortalamaları anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Gelecekte anne, baba, dede, nine ile beraber yaşamayı isteyen öğrencilerin tutumları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Mezun olduktan sonra yaşlı birey ile yaşlılık alanında çalışmaya istekli olan öğrencilerin, mezun olduktan sonra çalışmak istemeyen öğrencilere göre tutumları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

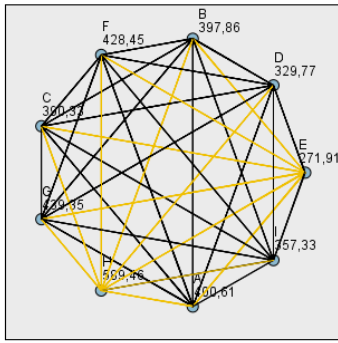
Tablo 4. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği ve Alt Boyut Puanlarının Değerlendirilmesi

Değişken	n(%)	Yaşının Yaşamını Sınırlama		Olumlu Ayrımcılık		Olumsuz Ayrımcılık		Toplam YATÖ	
		Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p	Sıralama ortalaması	p
Bölüm									
Yaşlı Bakım Programı	118(15.1)	400,61	0,001*	411,67	0,336	431,28	0,001*	417,96	0,001*
İlk Ve Acil Yardım Programı	95(12.2)	397,86		370,65		382,99		384,59	
Fizyoterapi Teknikerliği Programı	122(15.6)	390,33		388,3		352,04		374,99	
Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Programı	80(10.3)	329,77		423,38		351,08		358,77	
Tıbbi Sekreterlik ve Dökümantasyon Programı	88(11.3)	271,91		357,78		264,3		264,17	
Diyaliz Programı	40(5.1)	428,45		338,64		404,81		392,39	
Çocuk Gelişimi Programı	91(11.7)	439,35		399,64		411,3		431,24	
Gerontoloji Bölümü	53(6.8)	589,46		425,83		665,28		621,52	
Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Programı	93(11.9)	357,33		382,71		367,11		356,54	
Öğrencinin en uzun yaşadığı yer									
İl	445(57.1)	397,35	0,487	379,04	0,186	396,56	0,412	390,91	0,962
İlçe	235(30.1)	386,93		399,17		390,53		392,15	
Köy	100(12.8)	368,4		421,12		363,48		384,83	
Öğrencinin mezun olduğu lise									
Sağlık Meslek Lisesi	274(35.1)	379,83	0,003*	363,36	0,008*	358,98	0,001*	359,64	0,001*
Meslek Lisesi	261(33.5)	364,96		387,27		358,78		364,11	
Normal Lise	245(31.4)	429,64		424,29		459,54		453,12	
Gelir düzeyi									
Denk	452 (57.9)	398,01	0,242	384,27	0,47	396,2	0,632	389,53	0,657
Fazla	49 (6.3)	418,06		423,57		368,62		418,69	
Düşük	279 (35.8)	373,49		394,78		385,1		387,12	
Sağlıklı yaşlı için en uygun yaşam yerinin neresi olduğu									
Bakımevi	49(6.3)	413,22	0,129	441,64	0,255	411,91	0,229	447,54	0,072
Yaşlı bireyin kendi evi	556(71.3)	397,77		386,27		396,4		393,11	
Çocuğunun evi	175(22.4)	361,03		389,61		365,77		366,24	
Yatağa bağımlı yaşlı için en uygun bakım yerinin neresi olduğu									
Bakımevi	282(36.2)	354,89	0,001*	375,28	0,303	391,3	0,15	369,5	0,048*
Yaşlı bireyin kendi evi	135(17.3)	444,97		389,18		422,19		427,06	
Çocuğunun evi	363(46.5)	397,9		402,81		378,09		393,22	

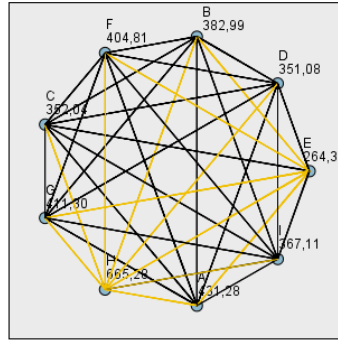
Puan türleri için çoklu grup karşılaştırmaları, Kruskal Wallis Varyans Analizi yardımıyla yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir. Tabloda, aralarındaki farkın anlamlı olduğu ($p \text{ value} < \alpha=0,05$) değişkenler (p^*) ile gösterilmiştir. Tablo 4'teki değerlere göre öğrencilerin yaşlıya yönelik ayrımcılık tutumları öğrenim gördükleri bölümlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($p=0,001$). Verilere göre Gerontoloji Bölümü öğrencilerin yaşlıya yönelik ayrımcılık tutumları diğer öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek tespit edilmiştir. Kruskal-Wallis testi sonucunda çıkan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla parametrik olmayan ikili karşılaştırma analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları Grafik-1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Farklı bölümlerdeki öğrenciler için ikili karşılaştırma grafikleri

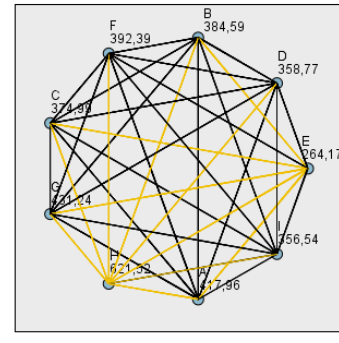
Yaşlının Yaşamını Sınırlama

Olumsuz Ayrımcılık

Toplam Ayrımcılık

A: Yaşlı Bakımı P., **B:** İlk ve Acil Yardım P., **C:** Fizyoterapi Tek. P., **D:** Tıbbi Görüntüleme Tek. P.,

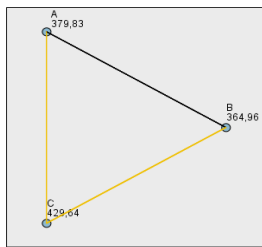
E: Tıbbi Sekr. Ve Dök. P., **F:** Diyaliz P., **G:** Çocuk Gelişimi P., **H:** Gerontoloji Böl., **I:** Tıbbi Lab. Tek. P.

Farklı bölümlerdeki öğrenciler için ikili karşılaştırma grafikleri incelendiğine, Yaşlının Yaşamını Sınırlama, Olumsuz Ayrımcılık ve Toplam Yaşlı Ayrımcılığı değişkenleri açısından Gerontoloji Bölümü (H) ve Tıbbi Sekreterlik ve Dökümatasyon Programı (E) öğrencileri diğer programlardaki öğrencilerden anlamlı bir farklılık göstermektedir.

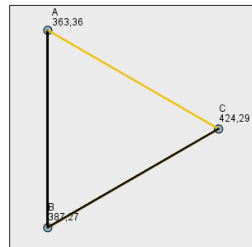
Grafik 2. Mezun olunun lisenin türüne göre öğrenciler için ikili karşılaştırma grafikleri

Öğrencilerin lise mezuniyetlerine göre ikili karşılaştırma grafikleri incelendiğine ise bütün değişkenler için diğer lise (C) mezunu öğrenciler Sağlık Meslek Lisesi(A) ve Meslek Lisesi(B) mezunlarından anlamlı bir farklılık göstermektedir.

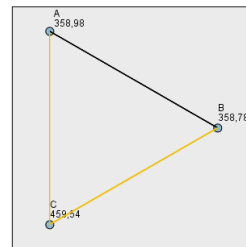
Yaşlının Yaşamını Sınırlama

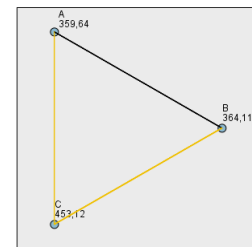
Olumlu Ayrımcılık

Olumsuz Ayrımcılık

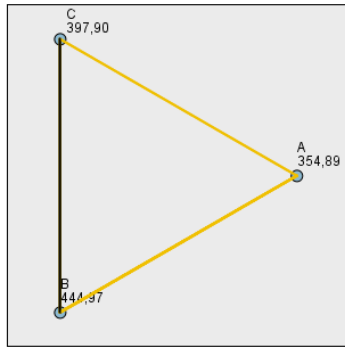
Toplam Ayrımcılık

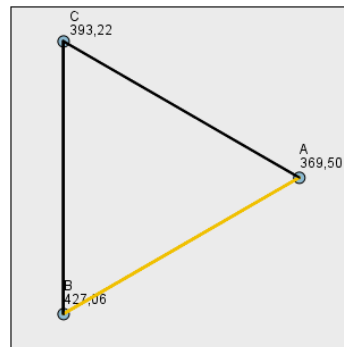
A: Sağlık Meslek Lisesi, **B:** Meslek Lisesi, **C:** Diğer Lise

Grafik 3. Yatağa bağımlı yaşlı için en uygun bakım yeri için ikili karşılaştırma grafikleri

Yaşlının Yaşamını Sınırlama

Toplam Ayrımcılık

A: Bakımevi, B: Kendi Evi, C: Çocuğunun Evi

Bakım yeri değişkeni açısından ise, Yaşlının Yaşamını Sınırlama ve Toplam Ayrımcılık değişkenleri için oluşan farklılığın, Bakımevi (A) cevabını veren katılımcılar ile diğer cevapları (B, C) veren katılımcılar arasında oluştuğu görülmektedir.

4. Tartışma

Bu araştırmada yaşlılık bilimi ve yaşlı bakımı üzerine eğitim alan Gerontoloji Bölümü ve Yaşlı Bakım programı öğrencileri ile Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda farklı bölümlerde eğitim alan üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları belirlenmiştir. Araştırmada Gerontoloji Bölümü, Yaşlı Bakımı, İlk ve Acil Yardım, Fizyoterapi Teknikerliği, Tıbbi Görüntüleme Teknikerliği, Tıbbi Sekreterlik ve Dökümantasyon, Diyaliz Teknikerliği ve Çocuk Gelişimi Programları alanlarında eğitim-öğrenim gören öğrencilerin, yaşlı ayrımcılığına yönelik çoğunlukla olumlu tutum sergilediği (YATÖ; 85,33±9,38) ve YATÖ puanları ile öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim görülen bölümü, mezuniyet sonrası yaşlı yetişkin ile çalışma isteği değişkenleri arasında anlamlı farklılık olduğu ortaya konmuştur ($p<0.05$). Bu sonuçların, üniversite öğrencilerinin aldıkları yaşlılık eğitimi ve/veya Türk toplum yapısının kültürel değerleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu sonuçlar hemşirelik fakültesi, tıp fakültesi ve yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlılara ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğunu belirleyen araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Can, Işık, Erenoğlu, Tambağ ve Halıdı,2019; Kalaycı, Esin & Tekin, 2015; Soyuer vd.,2010; Köse vd.,2015; Turan, Yanardag ve Metintas,2016; Özbek Yazıcı, Yenil ve Gültekin, 2019).

Ancak literatürde aynı zamanda hemşirelik ve tıp fakültesi öğrencilerinin yaşlılara ilişkin tutumlarının olumsuz olduğunu ve yaşlılara hizmet sunmak istemediklerini ortaya koyan sınırlı sayıda araştırmada yer almaktadır (Köse vd.,2015; Zhou, 2007) . Ayrıca yaşlı ayrımcılığı ile ilgili literatürde, olumsuz yaşlı

ayrımcılığının sıklıkla sağlık bakım hizmetlerinin sunumunda yapıldığı ve özellikle bu alanda çalışan daha az tecrübeye sahip genç sağlık profesyonelleri arasında daha yaygın bir tutum olduğu belirtilmektedir (Burnes vd., 2019; Chonody, 2015; Kalaycı vd., 2018). Sağlık profesyonellerinin yaşlı yetişkinlerin sağlık sonuçlarına olumsuz yansıyan yaşlı ayrımcılığı tutumu sergilemesi, genç yaşlarda içselleştirilen ve öğrencilikten meslek sunumuna kadar uzanan kalıplaşmış bir algının sonucu olarak düşünülmektedir. Halbuki sağlık alanında eğitim alan öğrenciler, yaşlılığın heterojen yapısını tecrübe edebilecek etkileşim deneyimini sağlayan uygulamalı eğitim almakta ve mesleğe hazırlanmaktadır. Nitekim yaşlı ayrımcılığının önlenmesine yönelik kanıt temelli pedagojik müdahalelerde teorik bilgi ve bu bilginin uygulanmasının önemi vurgulanmaktadır (Altay ve Aydın, 2015; Burnes vd., 2019; Chonody, 2015; Lytle, Nowacek ve Levy, 2020; Özer ve Terkeş, 2014; Usta vd., 2012; Yılmaz ve Özkan, 2010).

Bu araştırmada yaşlı yetişkinlere ilişkin olumlu tutum açısından birinci sırada en yüksek puana sahip olan Gerontoloji Bölümü öğrencileri ve ikinci sırada Yaşlı Bakım Programı öğrencilerinin olduğu, Gerontoloji Bölümü öğrencilerinin olumlu tutumlarının diğer bölümlerdeki öğrencilere göre sıralama ortalama puanlarının en yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada eğitim alınan sınıf seviyesi bakımından ikinci sınıfta okuyan öğrencilerin birinci sınıftaki öğrencilere oranla yaşlı bireylere yönelik olumlu tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça olumlu ayrımcılık tutum puanlarının da arttığı sonucu, Turan ve arkadaşlarının sağlık bilimleri öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını belirledikleri araştırma ile benzerlik göstermektedir (Turan, Yanardag ve Metintas, 2016).

Bölümler arası ve sınıf seviyesine göre yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlar incelendiğinde, yaşlılık alanında verilen eğitimlerin yaşlı ayrımcılığı üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu düşünülmektedir. Gerontoloji ve Yaşlı Bakım Bölümü öğrencilerinin eğitiminin içeriği araştırmadaki diğer bölümlerden farklı olarak tamamen yaşlılık alanı üzerine odaklanılmış sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji, biyoloji, sağlık ve sosyal bakım ile sosyal politikaları içeren çok disiplinli bir alana sahip oldukları görülmektedir. (Holdsworth ve Arun, 2017). Gerontoloji ve Yaşlı Bakım Bölümü öğrencilerinin diğer öğrencilere göre tutumlarının daha olumlu olması, yaşlılık bilimi ve bakımına odaklanmış eğitimin, olumsuz kalıpyargıları ve önyargıları değiştirebileceği görüşünü desteklemektedir. Zira yaşlılık eğitime tabii olan ve yaşlılığa dair bilinç sağlanmış toplum ya da bireylerde yaşlı ayrımcılığı tutumunun daha az sergilendiği belirtilmektedir (Burnes vd., 2019; Chonody, 2015; Lytle, Nowacek ve Levy, 2020). Yaşlı ayrımcılığının önlenmesini konu alan sistematik bir inceleme ve meta-analiz araştırmasının bulgularına göre; öğrencilere verilen eğitimler ve öğrencilerin yaşlı yetişkinler ile etkileşimde bulunmaları sonucu, öğrencilerin yaşlı yetişkinlere ilişkin olumlu tutumları geliştirdiği belirlenmiştir. Bu girişimlerin yaşlı ayrımcılığının olumsuz sonuçlarını önemli ölçüde azalttığı tespit edilmiştir (Burnes vd., 2019; Chonody, 2015). Gerontoloji ve Yaşlı Bakım Bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığı üzerinde olumlu tutum sergilemeleri bu öğrencilerin, uygulamalı derslerini huzurevleri, yaşlı yaşam

merkezleri gibi yaşlı ile sürekli teması ve iletişimi gerektiren sahalarda gerçekleştirmelerinden kaynaklı olduğu ve bu deneyimden edindikleri bilgi ve tutumları olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Araştırma sonuçlarında öğrencilerin “yaşlı”yı tasvir ifadelerinde, en çoktan aza doğru; “şefkat, bilgelik, yalnızlık, muhtaçlık ve hastalık” yer almaktadır. İnsanların yaş aldıkça bilgi birikimlerinin arttığını, ancak yaşlanma ile eş kaybı ya da çocukların kendi çekirdek ailelerini kurmasından kaynaklı yalnızlığın ve yaşın iyice ilerlemesi sonucunda hastalık ve muhtaçlığın olası olduğunu vurgulayan bu bulgular, literatürdeki araştırmalar ile örtüşmektedir (Özdemir ve Bilgili 2014; Özdemir ve Bilgili, 2016; Palmore, 2016; Polat vd., 2017). Genelde toplumlarda yaşlılığa ilişkin kalıplaşmış düşünceler ve ön yargılar hakim olmakla birlikte (Özdemir ve Bilgili 2014; Palmore, 2016), bazı toplumlarda yaşlıların toplum içerisindeki saygınlığını artıran, yaşlı refahını iyileştiren tutum ve davranışlar gibi yaşlılara yönelik olumlu ayrımcılık, örnekleri de yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 10. Maddesi'nde yer alan “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz” ifadesi yaşlı yetişkinlerin meşrulaşmış pozitif ayrımcılığına örnek teşkil etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982: madde 10).

Bu araştırmada yaşlı yetişkin ile aynı evde yaşamış olan öğrencilerin yaşlı ayrımcılık tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Araştırmada gelecekte yaşlı bir yakını ile yaşamayı isteyenler ve istemeyenlerin yaşlı ayrımcılık tutumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). Öğrencilerin yaşlı yetişkin ile yaşamış olma deneyimi ve yaşamayı isteme durumu yaşlı ayrımcılığı tutumlarını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumunu, aile içinde yaşlı ile yaşama deneyimi, kişisel paylaşım ve yakın çevrenin yaşlıya yaklaşımının etkilediği düşünülmektedir. Bu sonuçlar literatürde yer alan araştırmalar ile örtüşmektedir (Altay ve Aydın, 2015; Turgay, Şahin, Aykar, Sarı, Badır, Özer, 2015).

Öğrencilerin büyük çoğunluğu, sağlıklı bir yaşlının, yaşlılık dönemini kendi evinde geçirmesi gerektiği görüşünü ortaya koymuştur. Ayrıca yatağa bağımlı yaşlı yetişkine en uygun bakım yerinin kendi evi/çocuğunun evi olduğunu düşünen öğrenciler ile yatağa bağımlı yaşlının bakımevinde bakım alması gerektiğini savunan öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik olumlu tutumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Japonya'da yaşlı nüfus arasında yapılan bir araştırmada, yaşlı nüfusun bakıma muhtaçlık durumunda, yaklaşık %42.7 'sinin bakım evini, % %35,8'inin kendi evini tercih ettiği ve %21.5' inin ise bakım alacağı yer hakkında kararsız olduğu belirlenmiştir. Kendi evinde bakım almayı tercih eden yaşlı yetişkinlerin kendi evinde yaşayan, komşuları ile etkileşimde olan, araçsal sosyal destek alan ve sosyokültürel faaliyetlere sahip yaşlılar oldukları ortaya konmuştur (Ishikawa vd., 2021). Yaşlı yetişkinlerin bakıma muhtaçlık durumunda, olabildiği kadar özerk, aktif, bağımsız kalmak, alıştıkları çevre ile etkileşim halinde olmak ve kendi ortamlarında yaşamak isteme hakkına sahip oldukları göz ardı edilmemelidir. Toplum temelli bakım modellerinin çıkış noktası da bu bakış açısından hareketle bakıma muhtaç bireylerin bakımını evde

sürdürmeyi hedeflemektedir. Ülkemizde bakıma muhtaçlık durumunda çoğunlukla aile üyelerinin yaşlının bakımını üstlendiği ve bunlardan bazılarının toplum temelli evde bakım ya da palyatif bakım modellerinden destek aldığı bilinmektedir (Oğlak, 2014:224-225).

Araştırmada, üniversiteden mezun olduktan sonra yaşlılık alanında çalışmayı isteyen öğrencilerin olumlu yaşlı ayrımcılığı tutumlarında, istemeyenlere oranla istatistiksel olarak anlamlı farklılık belirlenmiştir. Araştırma katılımcılarının Gerontoloji, Yaşlı Bakımı, Acil Bakım gibi gelecekte yaşlı yetişkinlere sağlık ve sosyal hizmet sunumu yapacak disiplin alanlarından oluştuğu düşünüldüğünde, bu sonuçlar yaşlı ayrımcılığının önlenmesi konusunda önem arz etmektedir. Ancak araştırmada farklı programlarda ve yaşlılık alanı üzerine eğitim alan bölümlerde bazı öğrencilerin bu alanda çalışmak istemediği yönünde görüşler elde edilmiştir. Bu olumsuz sonuçlar, öğrencilerin bilinçli ve istekli bir meslek seçiminden ziyade, üniversite sınav sonucu doğrultusunda mecburi ve farklı disiplinlere dikey geçiş, akademik kariyer planı ya da üniversite diplomasının farklı avantajlarını değerlendirme yönünde yaptıkları bir seçim olduğunu düşündürmektedir. Birçok araştırma, yaşlılarla temas etmeyi istemeyen düşünce ve yaşlılara karşı yetersiz ilgiyi açıklayan faktörleri araştırmıştır. Araştırmalara göre bu durumun temelinde bilgi/beceri eksikliği, yaşlanma kaygısı ve katılımcıların genç olması gibi faktörlerin yer aldığı belirlenmiştir (Burnes vd, 2019; Chonody, 2015). Dolayısıyla demografik dönüşümün yaşlı nüfus oranı lehine artışı göz önüne alındığında, akademisyenlerin yaşlı nüfusa hizmet sunumu yapacak olan profesyonellerin yetiştirilmesi sırasında kanıta dayalı pedagojik müdahaleler ve gerontolojik pratikleri kullanarak öğrenci tutumlarını değiştirme çabaları büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin olumlu tutumlarının, gelecekte sağlık ve sosyal hizmet sunumunda, yaşlı yetişkinlere yönelik toplumun temelinde var olan önyargıları ve mitleri değerlendirme ve değiştirmede en etkili dayanağı oluşturacağı düşünülmektedir.

5. Sonuç

Araştırmada Gerontoloji Bölümü, Yaşlı Bakımı Programı ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nun farklı programlarında eğitim-öğretim gören öğrencilerin, yaşlı ayrımcılığı tutumlarının çoğunlukla olumlu olduğu belirlenmiştir. Katılımcı öğrencilerin kayıtlı oldukları bölüm, sınıf düzeyi, cinsiyet, mezuniyet sonrası yaşlı yetişkin ile çalışma isteği gibi değişkenlerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarını etkilediği belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça olumlu ayrımcılık tutum puanlarının da arttığı, özellikle ikinci sınıfta okuyan Gerontoloji Bölümü öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına yönelik olumlu tutumlarının diğer bölüm öğrencilerine göre sıra ortalama puanlarının daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde katılımcı öğrencilerin mezun olduklarında yaşlı yetişkinler ile çalışma isteğinin de yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlarını olumlu şekilde etkilediği belirlenmiştir.

Yirmi birinci yüzyılda hem dünya genelinde hem de ülkemizde dört-beş kuşağın bir arada yaşadığı bir süreçte, üniversite öğrencilerinin eğitim yıllarında yaşlı ayrımcılığına yönelik olumlu tutumlara sahip olmaları, geleceğin daha aydınlık olacağına temel kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Sağlık ve sosyal hizmetler sunumunu üstlenmek üzere eğitime devam eden üniversite öğrencilerinin, yaşlı yetişkinlere

ilişkin olumlu tutum sergilemesi, yaşlılık eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yaşlı nüfusun birçok nedene bağlı olarak toplumdaki statü ve rollerini kaybetmesinin yanı sıra, yaşlılığa yönelik önyargı ve kalıpyargıların çok erken yaşlarda şekillendiği gerçeğinden hareketle “yaşlılık eğitimi”nin toplumda çocuk yaştan itibaren zorunlu eğitim olarak planlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırma sonuçları, yaşlı ayrımcılığına yönelik toplumsal temelde içselleştirilmiş önyargıları ve kuşaklar arası farklılıkların ortadan kaldırılması kapsamında ele alınacak strateji ve sosyal politikaların oluşturulmasına ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

Yazar Katkı Oranı

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Uyuşmazlığı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Fon/Finans Kaynakları

Bu araştırma herhangi bir kurum tarafından finanse edilmemiştir.

Kaynakça

- Akdeniz Ş. (2020a). *Yaşlı istismarı ve ihmali*, in Gençtürk, Z. (Eds) *Yaşlılık ve Sosyal Politika Tartışmaları*. (149-167). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akdeniz, Ş. (2020b). *Yaşlı ayrımcılığı*, in. Say Şahin, D. (Eds) *Yaşlılık Sosyolojisi*.(263-280), Ankara: Ekin Yayıncılık.
- Altay, B. Ve Aydın, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD)*, 12(1), 11-18.
- Altun, A. ve Demirel, B. (2020). Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığıyla ilgili tutumları: Keskin MYO Örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 423-434.
- Bergman, Y. S., Cohen-Fridel, S., Shrira, A., Bodner, E., ve Palgi, Y. (2020). COVID-19 health worries and anxiety symptoms among older adults: The moderating role of ageism. *International Psychogeriatrics*, 1-5. <https://doi.org/10.1017/s1041610220001258>.
- Burnes, D., Sheppard, C., Henderson, C. R., Jr., Wassel, M., Cope, R., Barber, C., & Pillemer, K. (2019). Interventions to reduce ageism against older adults: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Am J Public Health*, 109(8), e1-e9. <https://doi.org/10.2105/ajph.2019.305123>.
- Butler, R. N. (1969). Age-ism: Another Form Of Bigotry. *Gerontologist*, 9,243-246. <https://doi.org/10.1093/Geront/9.4 Part 1.243>.
- Butler, RN. (1989). Dispelling Ageism: The cross-cutting intervention. *Annals Of The American Academy Of Political And Social Science*, 503:138-47
- Buz, S. (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(53): 268-278.
- Can, R., Işık, M. T., Erenoğlu, R., Tambağ, H., ve Halidi, G. (2019). Determination of attitudes of vocational school of health services elderly care department students towards elderly, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 6 (1):13-25.
- Cankurtaran, Ö., Beydili, E. (2016). Ayrımcılık karşıtı sosyal hizmet uygulamasının gerekliliği üzerine, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1):145-160. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsh/issue/38633/448511>.
- Chopra, K. K., ve Arora, V. K. (2020). Covid-19 and Social Stigma: Role of scientific community. *The Indian Journal Of Tuberculosis*. <https://doi.org/10.1016/j.ijtb.2020.07.012>.
- Chonody, J. M. (2015). Addressing ageism in students: A systematic review of the pedagogical intervention literature. *Educational Gerontology*, 41(12), 859-887.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2018). Ageing and Health. (Erişim Tarihi:27.06.2021) <https://www.who.int/newsroom/factsheets/detail/ageing-and-health>.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020a). Ageing and Life-Course (Erişim Tarihi:7.05.2020). <https://www.who.int/ageing/ageism/en/>.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020b). Decade Of Healthy Ageing: Baseline Report. (Erişim Tarihi: 26.06.2021) <http://apps.who.int/bookorders>.
- Engelli Ve Yaşlı İstatistik Bülteni, Aile, Araştırma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020 Mayıs. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/Media/51832/Mayis-İstatistik-Bulteni.Pdf>.

- Fraser, S., Lagacé, M., Bongué, B., Ndeye, N., Guyot, J., Bechard, L., ve Tougas, F. (2020). Yaş ayrımcılığı ve COVID- 19: Toplumumuzun tepkisi bizim hakkımızda ne diyor? *Yaş ve Yaşlanma*, 49 (5), 692-695. <https://doi.org/10.1093/ageing/afaa097>.
- Holdsworth, J. K., Ve Arun, Ö. (2017). Bridging Knowledge: A collective undergraduate thesis development approach. *Educational Gerontology*, 43(11), 561-567.
- Ishikawa, T., Haseda, M., Kondo, N., Kondo, K., Ve Fukui, S. (2021). Predictors of home being the preferred place of death among j apanese older people: JAGES Cross-sectional study. *Geriatrics & Gerontology International*, 21: 345–352.
- Kalaycı, I, Özbek Yazıcı, S, Özkul, M, Helvacı, G. (2018). Attitudes of medical staff and students towards the elderly: systematic review, *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2 (1) , 21-30.
- Kaleli, I , Demirdaş, F , Tiryaki, S , Ulusal, F , Tufan, P . (2021). Türkiye’de yaşlı hakları için uygulamalı bir konsept ve yol haritası: Antalya Örneği. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 4(6),1-32.
- Kydd, A, ve Fleming, A. (2015). “Ageism and age discrimination in health care: fact or fiction? A narrative review of the literature”. *Maturitas*, 81: 432- 438.
- Köse, G, Ayhan, H, Taştan, S, İyigün, E, Hatipoğlu, S ve Açikel, CH. (2015). Determination of the attitudes of students from different department in the field of health on the discrimination against the elders. *Gülhane Tıp Dergisi*, 57(2):145-151.
- Lytle A., Nowacek N., & Levy S. R (2020). Instapals: Reducing ageism by facilitating intergenerational contact and providing aging education. *Gerontology & Geriatrics Education*, 41(3), 308–319. doi:10.1080/02701960.2020.1737047
- Marshall, L. (2015). Thinking differently about aging: Changing attitudes through the humanities. *The Gerontologist*, 55(4), 519-525.
- Müftüler, H. (2018). Modern toplumda yaş ve yaşlı ayrımcılığı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 181-214.
- Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal Of Social Issues*, 61(2), 207-221.
- Oğlak, S. (2014). *Türkiye’de yaşlının uzun süreli bakımında bakım politikaları*. N. Korkmaz, S. Yazıcı (Ed.), Küreselleşme ve Yaşlılık İçinde, 215-234.
- Özbek Yazıcı, S, Kalaycı I, Esin, K ve Tekin, A. (2015) Yaşlı bakım programı öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 8 (2): 77-87.
- Özbek Yazıcı, S, Kalaycı, I, Kaya, E, Tekin, A. (2016). Sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 15 (2): 601-614.
- Özdemir, Ö., ve Bilgili, N. (2014). Sağlık hizmetlerinde yaşlı ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56(2), 128-131.
- Özateş Gelmez, Ö . (2019). Sosyal hizmet öğrencilerinin yaşlılığa ilişkin kalıpyargıları: Keşif ve Dönüşüm . *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* , 22 (1) , 157-188 . DOI: 10.18490/Sosars.559101.
- Özdemir, Ö., ve Bilgili, N. (2016). Attitudes of turkish nursing students related to ageism. *Journal Of Nursing Research*, 24(3), 211-216.
- Özer, Z. C., Ve Terkeş, N. (2014). Evaluation of nursing student's attitudes towards ageism in Turkey. *Procedia- Social And Behavioral Sciences*, 116, 2512-2515.
- Özmen-Gülpek, D., Güleç, H. ve Tekman, H.G. (2021). Yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisi, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 543-565. DOI: 10.33417/Tsh.855213.
- Palmore E. The Ageism Survey: First Findings. *Gerontologist*. 2001 Oct;41(5):572-5. <https://doi.org/10.1093/geront/41.5.572>.
- Palmore EB. Auto-Gerontology: A Personal Odyssey. *J Appl Gerontol*. 2017 Nov;36(11):1295-1305. doi: 10.1177/0733464816648140. Epub 2016 May 12. PMID: 27178206.

- Pekesen, M. (2020). *Yaşlılık ve sosyal dışlanma*. in Z. Gençtürk (Eds) Yaşlılık ve Sosyal Politika Tartışmaları. (122- 148). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Previtali, F., Allen, L. D., ve Varlamova, M. (2020). Not Only Virus Spread: The diffusion of ageism during the outbreak of COVID-19. *Journal Of Aging & Social Policy*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1772002>.
- Polat, H., Yalçınöz Baysal, H., ve Aktaş, B. (2017). Determination of ageism attitudes of adults in two different provinces. *Turkish Journal Of Geriatrics/Türk Geriatri Dergisi*, 20(4). 280-288.
- Sağlık Bakanlığı, (2015). Türkiye Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı 2015-2020, Sağlık Bakanlığı, Yayın No:960 Ankara.
- Soyuer, F., Ünalın, D., Güleser, N., ve Elmalı, F. (2010). Sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı demografik değişkenlerle ilişkisi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 20-25.
- Turan, E., Yanardag, M., ve Metintas, S. (2016). Attitudes of students of health sciences towards the older persons. *Nurse Education Today*, 36, 53-57.
- Tufan, İ. (2020). Gerontolojiye Hazırlık: Perspektifler, Teoriler, Yöntemler Üzerine Ön Bilgi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TÜİK (2020). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Yaşlılar, 2020, Ankara. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982. (Erişim Tarihi 30 Haziran 2021) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>.
- Türgay AS, Şahin S, Aykar FŞ, Sari D, Badir A ve Özer CZ (2015). attitudes of turkish nursing students toward elderly people. *European Geriatric Medicine*. 6(3): 267-70.
- Usta, Y. Y., Demir, Y., Yönder, M ve Yıldız, A. (2012). Nursing students' attitudes toward ageism in Turkey. *Archives Of Gerontology and Geriatrics*, 54(1), 90-93.
- Vefikuluçay, Yılmaz, D., Terzioğlu, F. (2011). Üniversite öğrencilerinde yaşlı ayrımcılığı tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 14(3), 259-268.
- Web. (2019). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Kalkınma Planları 2019. <Http://Www.Sbb.Gov.Tr/Kalkinma-Planlari/>. (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2021).
- Web. (2019). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2019). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2019- 2023 Stratejik Planı. (Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2021) <Https://Ailevecalisma.Gov.Tr/Media/33628/Turkiyede-Yaslilarin-Durumu-Ve-Yaslanma-Ulusal-Eylem-Plani.Pdf>.
- Yazıcı, S. Ö., Kalaycı, I., Kaya, E., ve Tekin, A. (2016). Sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences* (<Http://Jss.Gantep.Edu.Tr>), 15(2), 601-614.
- Yenal, S ve Gültekin, T. (2019). Ageism-related attitudes of paramedic students and professionals. *Turkish Journal of Geriatrics/Türk Geriatri Dergisi*, 22(4), 444-463.
- Yılmaz, E., ve Özkan, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2), 35-52.
- Yurttaş, S ve Sarıkoca, E. (2018). Pozitif ve Negatif Yaşlı Ayrımcılığı Ölçeği (PNYAÖ) Geçerlilik Ve Güvenirlik Araştırması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 1977-1991.
- Zhou, L. (2007). What college students know about older adults: A cross-cultural qualitative study. *Educational Gerontology*, 33: 811-831.